

to encourage the impact of the object to the adoption indirectly imposed ideas, changes in emotional state, attitude to something or someone like that.

At the end of the article the author argues that:

- first-psychological preparation is an integral part of professional training of any activity, but for law enforcement it should be an integral part, whose end result is a professionally-psychological readiness for professional activity taking into account objective and subjective factors;

- secondly – given the subject-subject nature of law enforcement must acknowledge the leading role of targeted communication training for law enforcement officers as part of their professional psychological training. Also noteworthy is the need for continuous improvement of communicative skills and self-improvement of law enforcement, because the possession of only the basics of psychological knowledge does not guarantee achievement of the desired result in the context of professional interaction.

Отримано: 5.04.2015 р.

УДК 159.922

І.А. Горобець

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

І.А. Горобець. Складові професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у процесі формування особистісної культури студента. У статті проаналізовано складові професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в професійній діяльності педагогів у психологічній літературі; охарактеризовано основні чинники особистісної культури студента в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови; обґрунтовано позицію викладача у ВНЗ, який сприяє розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Дослідження виявило, що професійно-педагогічна діяльність викладача іноземних мов є особливим видом соціальної та творчої діяльності, яка спрямована на формування іншомовної компетентності майбутніх учителів початкової школи, створення умов для особистісного розвитку майбутніх фахівців та їх підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві, формування творчої особистості студента.

Ключові слова: професійна підготовка майбутнього вчителя, методична компетентність, професійна компетентність, соціокультурна компетенція, тренінгова підготовка.

І.А. Горобець. Составляющие профессиональной подготовки будущего учителя иностранного языка в процессе формирования личностной культуры студента. В статье проанализированы составляющие профессиональной подготовки будущего учителя иностранного языка в профессиональной деятельности педагогов в психологической литературе; характеризированы основные факторы личностной культуры студента в процессе профессиональ-

ной подготовки будущего учителя иностранного языка; обоснована позиция преподавателя в учебном заведении, который сопутствует развитию профессиональной подготовки будущего учителя иностранного языка. Исследование показало, что профессионально-педагогическая деятельность преподавателя иностранных языков есть особенным видом социальной и творческой деятельности, которая направлена на формирование иноязычной компетентности будущих учителей младшей школы, построение умов для личностного развития будущих специалистов и их подготовки к выполнению социальных ролей в обществе, формированию творческой личности студента.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущего учителя, методическая компетентность, профессиональная компетентность, социокультурная компетенция, тренинговая подготовка.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується змінами майже в кожному аспекті життя людини: освіті, науці, техніці, релігії, робочому середовищі, поведінці. Молоде покоління потребує високого рівня адаптованості і сміливості, щоб жити в мінливому середовищі. Цей рівень тісно пов'язаний з творчістю, яка є однією з глобальних проблем світу. Адже лише вона допомагає знаходити раціональне рішення складних соціальних, економічних, освітніх та культурних проблем людини. Таким чином, за необхідності підготовки молоді до майбутнього життя, набуває важливості процес формування творчості дітей молодшого шкільного віку. У зв'язку з тим, що іноземна мова представлена в сучасній початковій школі як один з основних навчальних предметів, з'явилась потреба в кваліфікованих вчителях початкової школи. Адже одним із важливих чинників ефективності навчально-виховного процесу, зокрема в початковій школі, є особистість вчителя, його професійно-педагогічна діяльність. Відтак першочерговим завданням педагогічного вищого навчального закладу є підготовка професійних вчителів початкової школи з правом викладання іноземних мов. У свою чергу, відповідальність за ефективну підготовку майбутніх вчителів початкової школи покладається на викладача ВНЗ, який скеровує навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі, визначає мету і завдання процесу в конкретних умовах, програмує розвиток особистості студента, обґрунтовує систему педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, спрямованість на розв'язання конкретних педагогічних завдань, зокрема формуванню творчості особистості студента, зрештою формує особистість майбутнього фахівця.

Метою статті є складові професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у процесі формування особистісної культури студента.

Завдання статті:

1) проаналізувати складові професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в професійній діяльності педагогів у психологічній літературі;

2) охарактеризувати основні чинники особистісної культури студента в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови;

3) обґрунтувати позицію викладача у ВНЗ, який сприяє розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах реформування освітнього простору вищої освіти ключовою фігурою навчально-виховного процесу стає викладач-наставник, який власною професійно-педагогічною діяльністю сприяє формуванню високого рівня готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. За визначенням С. Сисоевої, професійно-педагогічна діяльність – творча діяльність, якій притаманні ознаки творчого та дослідницького процесу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження виявило, що професійно-педагогічна діяльність викладача іноземних мов у ВНЗ є особливим видом соціальної та творчої діяльності, яка спрямована на формування іншомовної компетентності майбутніх учителів початкової школи, створення умов для особистісного розвитку майбутніх фахівців та їх підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві, формування творчої особистості студента. Творчий викладач іноземної мови характеризується не лише глибокими знаннями іноземної мови, а й високим ступенем розвиненості мотивів та творчих умінь, що сприяють його успішній творчій професійно-педагогічній діяльності. Викладач іноземної мови постійно самовдосконалюється набуваючи знань, умінь і навичок професійної праці та оволодіває вміннями формування творчої особистості студента. Вищезазначене характеризує професійно-компетентного викладача іноземної мови.

Отже, професійна компетентність викладача ВНЗ є складним утворенням, основними елементами якої є: професійні знання як логічна система інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; професійні вміння як психічні утворення, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; професійні навички – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму [3].

На вищезазначених елементах професійної компетентності викладача ВНЗ базуються структурні компоненти професійної компетентності викладача іноземної мови ВНЗ, яка визначена наступними компетенціями: соціально-педагогічною (наявністю теоретико-методологічної, технологічної бази та спеціально-дисциплінарних знань, правильним використанням відповідних методів та організаційних форм, обізнаністю щодо психофізіологічних, соціально-культурних особливостей студентського контингенту), організаційно-управлінською (наявністю здатності до організації та управління навчальною та виховною діяльністю студентів, володінням основами педагогічного менеджменту з урахуванням специфіки об-

раної спеціальності) та рефлексивно-комунікативною (вмінням мотивувати до самоосвіти, самовдосконалення, допомоги адаптувати нову отриману інформацію до системи власних поглядів, власного життєвого досвіду того, хто навчається) [2].

Проаналізувавши структурні компоненти професійної компетентності викладача іноземної мови у ВНЗ, хочемо зазначити, що соціально-педагогічна компетентність відіграє одну з головних ролей у формуванні творчої особистості студентів. Адже результат залежить саме від спеціально-дисциплінарних знань викладача та від обраних ним тих методів і форм роботи, які сприятимуть саме формуванню творчості майбутнього вчителя.

У наукових працях багатьох авторів звертається увага на методи активізації інформаційного пошуку, засоби активізації творчої діяльності, методику розв'язання творчих задач, конструювання взаємовідносин у дослідницькому колективі, розвиток творчих можливостей молоді в процесі навчально-виховної роботи. Будь-яке заняття з іноземної мови у ВНЗ не лише формує у студентів іншомовну компетентність, а й формує їхню здібність самостійно знаходити нестандартні рішення навчальних та позанавчальних задач, навчає їх створювати нове, орієнтує на самовизначення та само актуалізацію, іншими словами, формує їхню творчість. Готуючись до занять викладач іноземної мови у ВНЗ пам'ятає, що перед ним стоїть завдання не просто повідомити матеріал та перевірити знання, а виявити досвід студентів. На нашу думку, найбільш ефективними методами навчання іноземної мови є інтерактивні методи навчання (робота в парах, тріадах, невеликих групах), методики розвитку критичного мислення ("Вільне письмо", "Читання з передбаченням", "Взаємне навчання", "Читання з позначками", "Групування", "Сенкан"), проектні технології (створення колажів, Power Point-презентацій, інтерв'ю, створення міні-фільмів, розігрування різноманітних життєвих та професійно спрямованих ситуацій у формі ток-шоу тощо), комунікативно-ігрові методики (фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні, рольові та ділові ігри). Постійне використання віршів, пісень, скоромовок, прислів'їв не лише розширює мовних запас студентів, а й спонукає до творчих пошуків, і саме складання власних скоромовок та римовок. Викладач, який працює у вищій школі, беручи до уваги Школу діалогу культур, опиниться перед необхідністю повністю змінити традиційний підхід до процесу виховання та навчання. Школа діалогу культур працює за експериментальною програмою В.С. Біблера. Навчальний процес на занятті повинен бути майстерно ініційований викладачем. На занятті під час бесіди, дискусії, диспуту розгортається діалог, в якому за допомогою правильно підібраних оригінальних текстів беруть участь представники основних періодів європейської культури. Правильно організований на заняттях діалог не припиняється у свідомості

учасників і після закінчення заняття, що підтверджують написані студентами твори про той чи інший предмет обговорення.

На заняттях студент має опанувати різні кути зору на світ, ціннісні системи, діяльності, які уособлюють певні культурні світи (за В.С. Біблєром): античний, середньовічний, новочасний, сучасний. У процесі дискусій передбачаються діалоги різних персонажів: студентів одного курсу, студентів і викладача, різних курсів між собою, студента і тексту культури (з автором і героєм, або від імені автора чи героя твору). Будь-який елемент змісту курсу предмета отримує своє "культурне" специфічне тлумачення, постає як такий, що постійно розвивається, переосмислюється, поглиблюється. З іншого боку, різні елементи змісту курсу можуть органічно поєднуватися і навіть перетікати одне в одне. І тільки за таких умов побудови вищої школи студенти будуть творчими особистостями, здатними до самостійного мислення, а спосіб їхнього життя визначиться насолодою спілкування, мислення творчості. Дискусії на заняттях, побудовані за принципами діалого-культурологічного підходу, навчають, аби не тільки в теоретичному спорі, а й у будь-якій справі в повсякденному житті партнер по спілкуванню виступав би як той, хто "дивиться інакше", як опонент, і саме завдяки цьому був цінним і необхідним для інших співрозмовників. За таких умов для кожної людини стає природно необхідною інша людина – "як джерело і співмислення, і співчуття, і розуміння; і незгоди, й іншого погляду, й несподіваного запитання" [3, с. 22].

Отже, розглядаючи та аналізуючи основні психологічні умови ефектвної дискусії на заняттях іноземної мови термінами "монолог" та "діалог" ми позначаємо не так форми спілкування, як принципи його побудови. За монологічного підходу викладач виступає носієм незаперечної істини, монологічне спілкування застосовується тільки для того, щоб "привести" студента до цієї істини. За діалогічного підходу студент має право на власну думку, власну позицію. Викладач поважає позицію студента; якщо це необхідно, він може вносити корективи вже у свою власну позицію.

В Україні формується нова ідеологія та практика життєдіяльності сучасної школи як соціально-педагогічної системи, результатом якої є забезпечення сучасної якості освіти на підставі збереження її фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави. Проблема ефективності, результативності педагогічного процесу може бути розв'язана лише за умови забезпечення високої компетентності та професійної майстерності кожного педагога.

Феномен педагогічної майстерності вивчали багато вітчизняних науковців і практиків педагогів. Так, В. Андрущенко, В. Бех, В. Журавський, М. Згуровський, В. Лутай, М. Михальченко, В. Огнев'юк, М. Романенко, Н. Скотна, М. Степко, В. Цикін, В. Шинкарук та інші досліджували

систему професійної підготовки вчителя та формування його педагогічної майстерності.

В. О. Сухомлинський зазначав, що суттєвою умовою майстерності педагога є глибина знань, широкий інтелектуальний кругозір, а причиною її втрати окремими вчителями є їх "духовне окостеніння", яке виникає тоді, коли вони не поповнюють своїх знань [2, с. 19]. Тому в основі педагогічної майстерності вчителя іноземної мови загальна навчально-інформаційна компетентність, до якої входять такі уміння: швидко актуалізувати й відтворювати потрібну інформацію; самостійно шукати нову інформацію з різних джерел; вміння користуватися інформаційно-комунікативними технологіями; користуватися каталогами, складати бібліографію; користуватися різноманітною довідковою літературою; працювати з графіками, схемами, таблицями, картинками; знати й застосовувати прийоми швидкого читання; використовувати прийоми розуміння тексту; загальнонавчальні вміння.

Найбільш важливою для педагогічної майстерності вчителя іноземної мови вчені вважають комунікативну компетенцію, під якою розуміють здатність спілкуватися усно і письмово з носієм мови в реальній життєвій ситуації. При цьому особлива увага приділяється смисловій правильності вислову, а не тільки правильності використаних мовних форм.

В основі дидактичної компетентності вчителя іноземних мов набутий синтез знань (психолого-педагогічних, соціальних, загальноосвітніх); умінь (професійно-педагогічних, спеціальних, самоосвітніх); творчої педагогічної діяльності, що трансформується з потенційного в реальне, має діяльницький характер і функціонує у вигляді способів діяльності, необхідних вчителю для проектування власної технології навчання школярів, конструювання логіки навчального і виховного процесу, розв'язання труднощів і проблем.

Методична компетентність – важливий елемент педагогічної майстерності вчителя іноземної мови. На уроках іноземної мови учні повинні усвідомити, що міжкультурне взаєморозуміння пов'язане з проблемами і непорозуміннями, які не вирішуються навіть досконалим володінням іноземною мовою. Саме вчитель може підготувати особистість до толерантного сприйняття інших культур і народів і до визнання рівноправності культур та верховенства загальнолюдських цінностей.

До соціокультурної компетенції вчителя іноземної мови В. О. Калінін відносить такі знання та уміння [1]: полілогічні уміння діалогу культур, фонові знання, країнознавчі знання, знання правил вербальної та невербальної поведінки.

Дослідники педагогічної майстерності вчителя іноземної мови виділяють професійну рефлексію як одну з її складових. Рефлексивні здібності особистості характеризують інтелект людини, гнучкість її поведінки, спілкування. На думку В. В. Боритко [1, с. 146], рефлексія не просто усвідом-

лення того, що є в людині, але й перетворення самої людини, її індивідуальної свідомості, особистості, здатності до пізнання та діяльності. Педагогічна рефлексивність – це аналіз власної діяльності у напрямі усвідомлення педагогічних дій, що дозволяє виокремити складові успіху або виявити причини невдачі своєї діяльності.

Методики діагностики сформованості професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов

Як вже було зазначено, перший критерій професійної компетентності, суспільно-громадянський, розглядається за рядом показників: громадянська відповідальність, розуміння значущості педагогічної діяльності, суспільна активність, описаних вище. При цьому, можна використовувати такі методи: анкетування, письмові роботи, бесіди, рейтинг, тестування. Студентам може бути запропоновано написати роботу з теми: "Хто такий соціально компетентний учитель?" Аналіз письмових робіт дає можливість визначити рівень усвідомлення студентами значущості громадянської відповідальності вчителя перед Батьківщиною, в чому вона полягає, розуміння важливості соціальної функції вчителя у вихованні та навчанні майбутніх громадян України, які поважають свою країну, символи державної влади – гімн, герб, прапор.

Збір емпіричних даних, які характеризують перший та другий показники соціального компонента професійної компетентності студентів – громадянську відповідальність і розуміння значущості педагогічної діяльності – пропонується здійснювати також за допомогою рейтингу (методу компетентних суддів). З метою вивчення достовірності даних цей показник може бути представлений кількістю більш роздрібнених ознак: відповідальність перед суспільством і Батьківщиною; шанування державних символів влади; патріотизм. Виступити в ролі компетентних суддів пропонується запрошувати викладачів психолого-педагогічного циклу, суспільних дисциплін та іноземних мов. Попередньо з цими викладачами слід провести бесіди, де пояснити про обрані критерії та їх показники. В цілому, кожного студента повинні оцінювати п'ять суддів. При цьому може використовуватися така шкала оцінок: 5 балів – постійний прояв ознаки; 4 бали – ознака проявлялася в переважній більшості випадків; 3 бали – ознака проявлялася епізодично, не часто; 2 бали – ознака проявлялася слабо, в деяких випадках; 1 бал – ознака не проявлялася.

Наступний показник – суспільна активність – може визначитися за допомогою методики, розробленої Л.Л. Столяренко [4], що дозволяє визначити ставлення студентів до суспільної роботи на основі оцінки куратора, старости, студентського декана, однокурсників, а також за допомогою психологічного тестування. Цей показник слід визначати за такими ознаками: потреба в громадській роботі (проявляється яскраво, система-

тично – 4 бали, в обмеженій мірі – 3 бали; не проявляється – 2 бали); виконання громадських доручень (активно – 5 балів, добросовісно – 4 бали, тільки пунктуально – 3 бали, пасивно, в'яло, холодно – 2 бали, відмовляється від доручень – 1 бал).

Другий критерій професійної компетентності – культурологічний – можна продіагностувати за допомогою методики Г. Айзенка та Г. Вільсона, адаптованої нами відповідно до завдання – сформувати професійну компетентності вчителя. Це дозволить визначити соціальну та полікультурну позиції студентів, їх ставлення до представників інших рас, національностей, до расової сегрегації в країнах світу. Для більш повного розкриття даного критерію студентам може бути запропонована письмова робота на тему "Що означає бути людиною світу?" Студенти мають відповісти на такі питання: що означає володіти планетарним мисленням; чи усвідомлюєте Ви себе носієм національних цінностей України; чи поважаєте Ви культуру, традиції інших народів, зокрема тих, що населяють нашу країну. При цьому оцінюватиметься повнота розкриття вищезазначених понять і те, яке місце відводять їм студенти у шкалі власних життєвих цінностей.

Наступний критерій професійної компетентності – регулятивно-оцінний – пропонується діагностувати методом анкетування, що дає можливість визначити мотивацію досягнення професійної компетентності студентів. В основі цього зрізу може бути використана методика М.Ш. Магомед-Емінова, яка містить анкети, де представлені питання, пов'язані з окремими рисами характеру особистості, судженнями й почуттями з приводу життєвих ситуацій, за яких людина прагне до успіху чи уникає спроби зробити справу через страх перед невдачею та інше.

Для більш повного розкриття даного показника слід оцінювати роботу студентів з професійного самовдосконалення. Так, компетентним суддям можна запропонувати відповісти на такі запитання:

1. Чи прагне студент до професійного самовдосконалення?
2. Чи береться він за виконання завдань більш високого рівня складності або задовольняється завданнями низького та середнього рівня (при модульно-рейтинговій технології навчання)?
3. Припускаючись помилок, чи прагне він свідомо виправити їх, при необхідності звертаючись до довідкової та науково-методичної літератури?
4. У випадку невдачі чи намагається студент сам знайти вихід або поспішає звернутися до когось по допомогу?
5. Чи працює студент ефективніше самостійно, ніж під чийсь безпосереднім керівництвом?
6. Чи прагне студент брати участь у предметних олімпіадах, конференціях, науково-практичних семінарах? Отже, означений комплекс мето-

дик пропонується використовувати для діагностики сформованості професійної компетентності у майбутніх вчителів.

Ми вважаємо, що самооцінка в процесі формування професійної компетентності відіграє виключно важливу роль. "Без самооцінки важко або навіть зовсім неможливо самовизначитися в житті. Правильна самооцінка передбачає критичне ставлення до себе, постійне примірювання своїх можливостей до вимог, які висуває життя, вміння самостійно ставити перед собою цілі, які можуть бути досягненні, суворо оцінювати хід своїх думок та їх результати, старанно перевіряти здогадки, які висуваються, вдумливо зважувати на всі докази "за" і "проти", відмовлятися від гіпотез та версій, які не виправдалися [1].

Адекватна самооцінка студентами рівня своєї професійної компетентності сприятиме удосконаленню знань, професійних вмінь, професійно-значущих якостей. Оцінка себе як суб'єкта діяльності відкриває студентам можливості свого реального включення в той чи інший вид діяльності.

Складність дослідження і впливу на формування адекватної самооцінки полягає в тому, що ці процеси мають глибинний, таємний характер. На думку П.Р. Чамати, основні знання про себе людина отримує внаслідок порівняння своєї поведінки з поведінкою інших людей, усвідомлення оцінок, які дають їй інші люди, колектив людей, в якому вона живе і працює або навчається [2]. Слід зазначити, що здатність до самооцінки себе як майбутнього професіонала стихійно не формується. Більшість студентів молодших курсів педагогічних вишів ще не має досвіду професійної діяльності, тому вперше студент оцінює себе як педагога під час проходження педагогічної практики, коли він на ділі знайомиться зі своєю майбутньою професією. На основі аналізу власних успіхів і невдач, оцінювання іншими людьми, порівняння з професіоналами відбувається розвиток самооцінки в сторону її адекватності, і, разом із тим, розвивається потреба в постійному самоаналізі, в професійній рефлексії.

Усе вищезазначене обумовлює необхідність організації навчального процесу таким чином, щоб студенти були в змозі адекватно оцінювати свою професійну компетентність. Рекомендується проводити роботу в два взаємопов'язаних етапи: на першому етапі студенти вчать оцінювати діяльність своїх однокурсників, на другому – власну діяльність. З цією метою необхідно створити рефлексивне оточення: в мисленні – шляхом застосування проблемних педагогічних ситуацій, коли студенти вчать аналізувати свої дії і дії своїх товаришів; в діяльності – шляхом настанови на кооперування, а не на конкуренцію, коли приймаються сумісні рішення, відстоюється відпрацьована групою точка зору; в спілкуванні – встановлюються відносини, які передбачають доступність власного досвіду для інших і відкритість досвіду інших для себе, коли студенти мають мож-

ливість порівнювати свої досягнення з досягненнями своїх товаришів і оцінювати їх. Цю роботу пропонується виконувати на практичних заняттях розробленого нами спецкурсу "Основи формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов", який читається після вивчення загальних основ педагогіки, історії педагогіки, дидактики і теорії виховання. В стандартних програмах з педагогіки недостатньо розкриті питання, пов'язані з формуванням професійної компетентності майбутніх вчителів, тому ми вважаємо за необхідне познайомити студентів з теоретичними основами формування вищезгаданого інтегрального утворення. Означений спецкурс грає системотворчу роль у процесі професійної підготовки студентів, є проміжною ланкою між теоретичним засвоєнням знань та їх практичним застосуванням в реальних умовах сучасної школи.

Спецкурс охоплює 6 тем (38 годин – 24 аудиторна й 14 – самостійна робота), з них 12 годин лекційних, 12 – семінарських, 14 годин – самостійна робота. Програму спецкурсу "Основи формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов" подано в Додатку 5.

Перша тема "Сучасні вимоги до професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов" передбачає ознайомлення студентів з поняттям "професійна компетентність", його трактуванням сучасними педагогами та психологами (В.А. Адольф, Т.Г. Браже, А.О Вербицький, В.І. Журавльов, І.А. Зязюн, М.К. Кабардов, І.Б. Котов, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, В.І. Маслов, О.І. Міщенко, Т.В. Новикова, В.В. Радул, В.О. Сластьонін, С.О. Спирін та ін.), зі станом вивчення проблеми професійної компетентності вчителя іноземних мов на сучасному етапі в зарубіжних країнах (Д.К. Брітел, Е. Джимез, Вівіан де Ландшеєр, М. Леннон, С. Камінські, Р. Квасниця, Т.К. Кроул, Х. Мурей, Д.М. Поделл, М. Робінсон та ін.).

Друга тема "Підготовка соціально компетентного вчителя в сучасних умовах вищої школи" розкриває поняття соціального компонента професійної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов. У рамках означеної теми розглядаються питання, пов'язані з вихованням громадянської відповідальності вчителя, його суспільної активності, розуміння ним соціальної значущості педагогічної діяльності.

Тема "Шляхи і засоби полі культурного виховання майбутніх учителів іноземних мов" передбачає знайомство студентів з такими поняттями, як "полікультурне виховання", "планетарне мислення", "толерантне ставлення до представників інших культур". Студенти також розглядають питання, пов'язані з проблемою усвідомлення себе носіями національних цінностей.

У наступній темі "Сформованість аутопсихологічної компетентності як важливої передумови успішної професійної діяльності вчителя" студенти знайомляться з показниками останньої, а саме необхідністю для майбутнього вчителя мати високий рівень професійної самосвідомості, емоц-

йну гнучкість, сформовану мотивацію досягнення компетентності в педагогічній діяльності.

П'яту тему "Специфіка когнітивно-технологічного компонента професійної компетентності вчителя іноземних мов" присвячено проблемі оволодіння вчителем глибокими загальнотеоретичними, методологічними, спеціальними знаннями, вміннями і навичками. У цій темі піднімаються питання, пов'язані з використанням компетентним учителем нових педагогічних технологій та прийомів педагогічного менеджменту.

Остання тема "Професійно-значущі якості сучасного вчителя" передбачає знайомство студентів з необхідними сучасному компетентному вчителю професійно-значущими якостями, такими як гуманність, комунікативність, професійна мобільність.

З усіх тем пропонуються семінарські заняття. Так, наприклад, при вивченні теми "Сучасні вимоги до професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов" розглядаються такі питання:

1. Класики педагогіки про особливості професії вчителя.
2. Сучасний підхід до поняття "професійна компетентність" у педагогіці.
3. Питання професійної компетентності в працях зарубіжних дослідників.
4. Особливості професійної компетентності вчителя іноземних мов.

З усіх тем спецкурсу студентам пропонуються завдання для самостійної роботи, з окремих – завдання з педпрактики.

У рамках спецкурсу пропонується керуватися програмою рефлексивної підготовки майбутніх учителів, оскільки саме рефлексія відіграє провідну роль у формуванні адекватної самооцінки. Суть її полягає в такому:

- знайомство з явищем рефлексії й формування вміння "бачити" її прояв;
- формування уявлень про основні закономірності рефлексії та вміння свідомо засвоювати та використовувати рефлексивну інформацію;
- повідомлення знань з теорії педагогічного рефлексування вчителем учнів;
- формування системи вміння свідомого рефлексування при вирішенні педагогічних завдань;
- практика в самостійному конструюванні студентами розгорнутої системи педагогічного рефлексування;
- формування вміння самооцінки професійної компетентності.

У роботі з формування професійної компетентності в майбутніх вчителів слід активно задіювати педагогічні та психологічні тренінги. Тренінг – це активний метод навчання в тренувальному режимі роботи, який позитивно впливає на розкриття й вдосконалення особистісного потенціалу майбутніх вчителів, на коректування засобів впливу та взаємодії вербального і невербального самовиявлення. Цей метод сприяє активізації рефлексування особистісних можливостей студентів, розвиткові адекватної

самооцінки, комунікативних вмінь, формуванню емоційної гнучкості майбутніх учителів, їх професійної мобільності, тобто підвищенню професійної компетентності в цілому. Під час проведення тренінгів можна використовувати такі групи прийомів:

- "програвання" в уяві моделей поведінки, які виникають у свідомості учнів в процесі навчального процесу залежно від рівня їх знань, умінь та психічних якостей;

- згадки про свої учнівські контакти з учителем для того, щоб уявити цілі вчителя і свої думки та дії у відповідь;

- уявлення себе на місці учня, опис картини його розумової діяльності під час виконання завдання, пояснення вчителя;

- самозвіти – свідоме контролювання у себе рефлексії;

- тренування в рефлексуванні протягом навчальної роботи;

- осмислення того, як сприймають тебе учні як особистість, й формування уявлення про зустрічні рефлексії;

- вправи на самооцінку і порівняння з оцінкою інших;

- аналіз причин "успішного" і "неуспішного" застосування рефлексивної інформації (накопичення досвіду);

- усвідомлення того, що рефлексія може бути діючим інструментом комунікації та запобігання конфліктів;

- застосування правила: якщо розміркування, роздумування, аналіз результатів не привели до задовільного рішення, необхідно уточнити свої цілі, враховуючи цілі інших учасників комунікації;

- усвідомлення, аналіз і контроль результатів рефлексії;

- спостереження проявів рефлексії в інших осіб та уявлення про їх результати.

Тренінгова практика має декілька різновидів, які можна умовно поділити на два блоки: вправи з формування аутопсихологічного та вправи на розвиток персонального компоненту професійної компетентності.

Висновки. Означені вправи входять як до психологічного, так і до педагогічного тренінгу, останній може містити також вирішення педагогічних задач.

Список використаних джерел

1. Котенко О.В. Сучасний викладач іноземної мови вищого навчального закладу: професійно-особистісний аспект / О.В. Котенко // Вища освіта України. – 2012. – № 3. – С. 62-65.

2. Павлюк Р.О. Інтерактивні технології навчання як засіб формування креативності майбутнього вчителя початкових класів / Р.О. Павлюк // [Електронний ресурс] : м-ли VIII Междунар. науч.-практ. конфер. ["Научная мысль информационного века – 2013"], (Польща, 07-15 марта 2013

года). – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NMIV_2013/Pedagogica/2_131710.doc.htm.

3. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості : [підручник] / Світлана Олександрівна Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

4. Стіл Дж. Методи сприяння розвитку критичного мислення : посібник I – II част. / Дж. Стіл, К. Мередит, Ч. Темпл. – К. : Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення "Інтелект", 1998. – 76 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Kotenko O.V. Suchasnyj vykladach inozemnoi' movy vyshhogo navchal'nogo zakladu: profesijno-osobystisnyj aspekt / O.V. Kotenko // Vyshha osvita Ukrainy. – 2012. – № 3. – S. 62-65.

2. Pavljuk R.O. Interaktyvni tehnologii' navchannja jak zasib formuvannja kreatyvnosti majbut'nogo vchytelja pochatkovyh klasiv / R.O. Pavljuk // [Elektronnyj resurs] : m-ly VIII Mezhdunar. nauch.-prakt. konfer. ["Nauchnaja mysl' ynformacyonnogo veka – 2013"], (Pol'sha, 07-15 marta 2013 goda). – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/8_NMIV_2013/Pedagogica/2_131710.doc.htm.

3. Sysojeva S.O. Osnovy pedagogichnoi' tvorchosti : [pidruchnyk] / Svitlana Oleksandrivna Sysojeva. – K. : Milenium, 2006. – 344 s.

4. Stil Dzh. Metody sprjannja rozvytku krytychnogo myslennja : posibnyk I – II chast. / Dzh. Stil, K. Meredyt, Ch. Templ. – K. : Naukovo-metodychnyj centr rozvytku krytychnogo ta obraznogo myslennja "Intelekt", 1998. – 76 s.

I.A. Horobets. The components of professional preparation of future teacher of foreign language in process of forming the personal culture of student. In this article the components of professional training of future teacher of foreign language in the professional activity of pedagogues in psychological literature were characterized; the basic factors of personal culture of a student in the process of professional training future teacher of foreign language were analyzed; the position of the teacher in the university who assisted the development professional training of future teacher of foreign language was proved. The personal culture of the teacher in the professional activity of educators in the psychological literature were analyzed; the revelation of the personal culture of the teacher as the mean of the development creation which was promoted better mutual understanding and valuable thorough realization of the pupil's personal potential which was reflected on the successful mastering of studying objects for example foreign language; the main factors of the development creation's of a teenager were characterized; the collective work in conditions of the special psychological climate which was created by virtue of variational, personal and creational ways. The collective work limited a competition and turned into a cooperation where everybody would try to do as that as expressing

individuality. Everybody would try to answer for expecting of group and would try to attain successful aims of a mutual action. The factors defined a positive motivation and satisfaction from a mutual act: the realization of the aim, the attaining success in the work, self-assurance, positive mark of your possibilities, the manifestation of interest to action, the positive attitude to the action and the positive mark of group and place in its were distinguished by scientists; the development of creative activities in psychological science was proved.

Key words: professional training of future teacher, methodical competence, professional competence, social and cultural competence, trained preparation.

Отримано: 17.03.2015 р.

УДК 137.015.3:159.923

Н.М. Громова

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСТАНОВКИ НА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Н.М. Громова. Психологічні особливості установки на критичне мислення. Статтю присвячено проблемі формування установки на критичне мислення у студентів. Проаналізовано дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері критичного мислення та розглянуто його основні характеристики. Встановлено, що в основі критичного мислення лежить суперечлива ситуація та сумнів. Головними причинами недостатнього розвитку критичного мислення визначено функціональну фіксованість мислення, стереотипність та сформовані раніше установки. Виявлено чинники формування установки на критичне мислення у студентів: застосування проблемного методу в навчанні, дотримання принципу толерантності та діалогічності в спілкуванні, забезпечення студентів всіма необхідними методами для розвитку критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, суперечлива ситуація, фіксованість мислення, установка, проблемний метод, толерантність, діалогічність.

Н.М. Громова. Психологические особенности установки на критическое мышление. Статья посвящена проблеме формирования установки на критическое мышление у студентов. Проанализированы исследования отечественных и зарубежных ученых в области критического мышления и рассмотрены его основные характеристики. Установлено, что в основе критического мышления лежит спорная ситуация и сомнение. Главными причинами недостаточного развития критического мышления являются функциональная фиксированность мышления, стереотипность и сформированные ранее установки. Определены условия формирования установки на критическое мышление: использование проблемного метода в обучении, следование принципу толерантности и диалогичности в общении, предоставление студентам всех необходимых методов для развития критического мышления.

Ключевые слова: критическое мышление, спорная ситуация, фиксированность мышления, установка, проблемный метод, толерантность, диалогичность.